

СУЧАСНІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Артем КОЛЮБАЄВ

orcid.org/0009-0004-1048-7251

здобувач Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Анотація. Культурологічні проблеми сучасного етапу глобалізації можна віднести до тих питань, які нині перебувають у колі пильної уваги багатьох представників як української, так і зарубіжної наукової спільноти. Але, незважаючи на науково-теоретичне та практичне обґрунтування глобалізації як геополітичного та загальноекономічного процесу, більшість дослідників констатує, що на сьогодні в культурі вплив глобалізації проявився чи не найбільш масштабно. Тому глобалізація як надто складний і неоднозначний феномен і спонукає сучасних вчених, з одного боку, до урізноманітнення визначень та інтеграції методологічних підходів у дослідженні глобалізаційних процесів, а з другого – екстраполює ці дослідження в різні сфери суспільного життя, зокрема культурну. З 90-х років ХХ століття розпочався принципово новий період інформаційної глобалізації, для якого характерні особливі ознаки. Водночас інформатизація, будучи важливим чинником глобалізації, має для культури суперечливі ознаки та наслідки, що призводять до цивілізаційних антиномій.

Проаналізовано феномен інформаційно-культурної глобалізації, ознаки, позитивні та негативні наслідки впровадження інформаційних технологій.

Зазначено, що завдяки науково-технічному прогресу, який зумовив інтенсивний та відкритий інформаційний обмін, глобалізація посилила процес взаємодії різних культур. Сучасні електронні засоби зв'язку, можливість дистанційної освіти і масової інформації зробили можливим обмін культурними зразками в найширших масштабах і з величезною швидкістю. В індустріально розвинених країнах ці процеси стали доступні багатьом громадянам. Люди в різних кінцях світу дедалі більше усвідомлюють, що вони живуть в єдиному мультикультурному світі, що вимагає не лише переоцінки теоретичних поглядів на глобалізацію, а й необхідність окреслення меж для вирішення практичних проблем трансформації, які постають перед культурами в умовах глобалізації, зокрема українською.

Ключові слова: інформаційно-культурна глобалізація; інформаційна глобалізація; віртуалізація культури; екранна культура.

MODERN CIVILIZATIONAL TRANSFORMATIONS IN THE CONDITIONS OF INFORMATIONAL AND CULTURAL GLOBALIZATION

Artem KOLIUBAIEV

applicant of National Academy of Culture and Arts Management

Annotation. The culturological problems of the current stage of globalization can be attributed to those issues that are currently the focus of the close attention of many representatives of both the Ukrainian and foreign scientific communities. But, despite the thorough scientific, theoretical, and practical justification of globalization as a geopolitical and general economic process, the majority of researchers state that today the impact of globalization has manifested itself most significantly in culture. Therefore, globalization as a very complicated and ambiguous phenomenon encourages modern

scientists to diversify definitions and integrate methodological approaches in the study of globalization processes on the one hand, and on the other hand, to extrapolate these studies into various spheres of social life, in particular cultural. Since the 90s of the 20th century, a fundamentally new period of informational globalization has begun, which is characterised by specific features. At the same time, informatisation, being an important factor of globalization, has contradictory signs and consequences for culture that lead to civilizational antinomies.

The phenomenon of informational and cultural globalisation, its features, and the positive and negative consequences of the implementation of information technologies are analysed.

It is noted that because of scientific and technical progress, which led to intensive and open information exchange, globalization strengthened the process of interaction between different cultures. Modern electronic means of communication, the possibility to get education remotely, and mass media have made it possible to exchange cultural patterns in the widest range and with great speed. In industrialised countries, these processes have become available to many citizens. People in different parts of the world are more and more realising that they live in a single multicultural world, which requires not only a reevaluation of theoretical views on globalization but also the necessity to outline the boundaries for solving the practical problems of transformation that face cultures in the context of globalisation, in particular the Ukrainian one.

Key words: *informational and cultural globalization; informational globalization; virtualization of culture; screen culture.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі глобалізації найбільшої уваги потребують дослідження основних аспектів *соціокультурних трансформацій*, пов'язаних з проблемами самовизначення людини, опосередкованими духовними, ментально-ціннісними, етнонаціональними, інформаційними трансформаціями, що актуалізує необхідність формування толерантного ставлення до інших культур за умови збереження власної етнонаціональної ідентичності та культурної окремішності.

Для української поліетнічної культури проблему збереження власної самототожності, опосередкованої трансформацією ідентичності на індивідуальному рівні, особливо в умовах глобалізаційних викликів і антинацій, можна віднести чи не до найбільш актуальних. Йдеться про визнання необхідності погодження відмінностей, що є основою індивідуальної і групової ідентичності,

та розглядаються прояви соціокультурного розмаїття як іманентні характеристики, притаманні не лише вимогам світоглядного плюралізму, а й окремої людини. Однак ґрунтовних культурологічних досліджень із зазначеної проблематики в Україні недостатньо.

Метою статті є узагальнення досліджень інформаційної глобалізації з урахуванням особливостей її сучасного етапу в умовах інформаційного суспільства, його соціокультурних трансформацій, визначення поняття «інформаційно-культурна глобалізація», аналіз ознак та наслідків інформаційної глобалізації.

Аналіз джерел і попередніх публікацій. Дослідженню проблем глобалізації присвятили свої праці такі українські дослідники, як І. Алексеєнко, А. Ареф'єва, Е. Афонін, О. Бондурко, В. Андрущенко, О. Білорус, Ю. Богуцький, Л. Вірван, В. Воронкова, А. Гальчинський, П. Герчанівська, В. Клочко, М. Козловець, О. Крисенко, Г. Ковальова, В. Кремень,

І. Кресіна, С. Кримський, В. Личковах, Ф. Лазарев, В. Ліпкан, А. Мартинов, М. Михальченко, Ю. Пахомов, В. Співак, В. Таран, Ю. Трач, В. Шейко, Ю. Яковець, В. Ясинська та інші.

Серед українських дисертаційних досліджень з глобалізації варто виокремити досить солідний блок філософських, який, зрозуміло, можна вважати теоретичним підґрунтям для дослідження глобалізації в межах культурологічного дискурсу. Серед них такі: Л. Ороховська «Світова спільнота в контексті глобалізаційних процесів (філософсько-історичний та соціокультурний аспекти)»; О. Фурса «Феномен глобалізму: український контекст»; О. Крисенко «Феномен глобалізації: концептуальні виміри, інституціональні структури та геоісторична динаміка»; О. Мозговий «Глобалізація як вимір сучасності: соціально-філософський аналіз»; М. Козловець «Національна ідентичність у контексті глобалізації: соціально-філософський аналіз».

Зазначимо ґрунтовні праці таких західних вчених, як М. Кастельс «Інформаційна епоха: економіка, суспільство культура» та «Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства», Д. Гелд, Е. МакГрю, Д. Голдблатт, Дж. Перратон «Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура», Лалл Дж. «Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід», Е. Сміт «Нації та націоналізм у глобальну епоху», Дж. Стігліц «Глобалізація: тривожні тенденції», «Глобалізація та її тягар», колективна монографія «Багатолика глобалізація. Культурне розмаїття в сучасному світі» та інші. Багато уваги на Заході приділяється проблемі універсалізму в сучасних цивілізаційних трансформаціях.

Проте аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що в українській науці недостатньо комплексних досліджень на теми, які стосуються глобалізаційних явищ, що проєктуються суто в культурну сферу.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з ХХ ст., феномен глобалізації став предметом багатьох наукових досліджень, що насамперед пояснюється формуванням світової економіки та стрімким розвитком новітніх технологій. Відтак глобалізація почала впливати на трансформацію всіх сфер життя людини – від фінансової до культурної і духовної.

Завдяки глобалізаційним процесам відбулися докорінні зміни у способі життя і побутування мільйонів людей, які почасті змушені орієнтуватися на універсальні стандарти споживання, освітньо-виховні зразки та тенденції, форми проведення дозвілля, родинні стосунки, правові приписи тощо, загалом на ті базові ментально-ціннісні диспозиції та експектації, які характерні для культур, що виникли в процесі становлення насамперед, як зрозуміло з викладеного вище, західної цивілізації.

З 90-х років ХХ століття розпочався інший, який можна вважати принципово новим, період глобалізації, для якого характерні особливі ознаки. Так, досягнення науково-технічної революції у сфері інформатики та зв'язку, розширення міжнародних контактів, особливо бурхливий розвиток Інтернету, призвели до створення глобального світового співтовариства. За такого інформаційного «перевороту» національні кордони дедалі більше стають умовностями. У будь-якому разі збереження закритих, авторитарних суспільств, обмеження

щодо передавання знань, інформації, експорту товарів та пересування людей стають практично неможливими. Як слушно зазначає У. Бек, глобалізація знаходить безліч варіантів проникнення, насамперед це відбувається завдяки знищенню звичних кордонів повсякденного життя у сферах інформації, екології, техніки, господарювання, транскультурних контактів та громадянського суспільства. Формуються небажані і почасти незрозумілі транснаціональні форми життя [1].

Тому дослідження культурологічних аспектів глобалізації неможливе без урахування ще одного чинника – причини-наслідку, тісно пов'язаного зі становленням інформаційного суспільства, що провокує переосмислення культурної глобалізації дещо в іншій площині, на якій ми й зупинимо свою дослідницьку увагу.

Відтак з другої половини ХХ ст. саме досягнення у сфері новітніх інформаційних технологій прискорили та активізували процеси акультурації та асиміляції, підвищили інтенсивність обміну елементами не лише матеріальної, а й духовної культури, формуючи різноманітні транснаціональні медіазасоби, які втягують світові культури в єдину інформаційну мережу транснаціональних феноменів.

Дедалі активніше здійснюється глобалізація інформаційно-культурних потоків, що підвищує інтенсивність взаємодії у різних сферах людської життєдіяльності. Поширення інформаційних і комп'ютерних технологій дало змогу усунути просторово-часові бар'єри на шляху взаємодії народів, етносів та навіть окремих особистостей. Так, технічний прогрес останніх десятиліть призвів

до зміни комунікаційних можливостей людини і суспільства у просторі й часі, що стало результатом одвічного прагнення індивідуумів ще зі стародавніх часів розширити власні можливості за рахунок насамперед наукового прогресу.

Повільно, протягом століть, тривав процес так званого комунікаційного стиснення світу, перетворення його на «глобальне село» (М. Мак-Люен), до якого починають входити всі культури, формуючи єдине глобальне суспільство. Цьому, зрозуміло, сприяла низка фундаментальних відкриттів і досягнень. В результаті відбулося просторово-часове стиснення світу, яке «зменшило» не лише фізичні, а й соціально-культурні дистанції, поставило людей багатьох верств і класів на планеті у відносно однакові умови життєіснування, підпорядковані загальносвітовим тенденціям.

Вважається, що саме М. Мак-Люену належить ідея про розгляд еволюції суспільства в контексті поділу на усне, рукописне, книгодрукарське та електронне [10]. Поява телебачення сприяла формуванню «глобального села», в якому, як і в будь-якому невеликому просторі, всі про все і всіх знають, оскільки інформація стає доступною кожному і поширюється практично миттєво.

Вперше цей термін вжито 1962 р. згаданим канадським теоретиком у праці «Галактика Гутенберга» [13], яка вийшла в українському перекладі у серії «Зміна парадигми» у 2008 р. [8].

Крім того, глобалізація доволі часто розглядається як мережевий процес, а сучасну суспільно-культурну організацію дослідники починають розуміти як своєрідне підтвердження «мережизації», або формування мереж як організаційних структур. Наприклад, Е. Тоффлер у

всесвітньо відомій праці «Третя хвиля» говорить про «відкрити, а не замкнену систему», заперечуючи, що «світ поділений чи буде поділений між групою транснаціональних корпорацій» [12]. Відтак динаміка розвитку суспільства, що глобалізується, зумовлена здебільшого мережевими процесами, саме тому таке суспільство, власне, й характеризують як «мережеве суспільство», або «суспільство мережових структур».

Вперше термін «мережеве суспільство» запропонував використовувати теоретик інформаційного суспільства іспанський соціолог М. Кастельс у три томній праці «The Information Age: Economy, Society and Culture», яка в англійському варіанті вийшла друком у 1996–1998 рр. У 2000 р. з'явився її російський переклад [5], до якого, як зазначається у рецензії, увійшов повністю том перший «Підйом мережевого суспільства» та частина тому «Кінець тисячоліття». На думку М. Кастельса, в мережевому суспільстві найбільшу роль починають відігравати різноманітні соціальні мережі, недоліком чого, щоправда, стає так званий «виключаючий розвиток», за якого певні території та соціальні прошарки випадають із загальної системи інформаційних зв'язків, що відповідно в інформаційно-глобалізованому суспільстві негативно впливає на всі аспекти їхнього розвитку, зокрема культурний.

Тому загалом зрозуміло, чому дуже поширеною на сьогодні є думка, що найбільш впливовими чинниками, що визначають зміст сучасної культурної трансформації, виступають, з одного боку, уніфікація, інтеграція, масовізація тощо, а з другого – науково-технічна революція, Інтернет та інші мас-медіа.

Водночас інформатизація, будучи важливим чинником глобалізації, має для культури суперечливі ознаки та наслідки, що призводять до цивілізаційних антиномій. Серед них дослідники виокремлюють і негативні, і позитивні.

Зупинимось на них більш ґрунтовно, починаючи з позитивних.

По-перше, інформатизація узаконила та розширила певний культурний стандарт. Відповідно до розуміння останнього людина в умовах інформаційного суспільства має володіти кількома іноземними мовами, вміти користуватися персональним комп'ютером, здійснювати процес комунікації з представниками інших культурних світів, розуміти основні тенденції розвитку сучасного мистецтва, літератури, філософії тощо. Комп'ютеризація, на думку В. Курбатова, створює технологічну основу інформатизації суспільства, в якому інформатика та володіння ЕОМ визначена другою грамотністю, яка підвищує інтелектуальні здатності людини. У свою чергу формування інтелектуально-технологічних систем призводить до принципово нового зіткнення цивілізацій і управління сферою культури – глобального гіперінтелекту (індустрії даних і знань) [7, с. 255–256].

По-друге, інформаційна глобалізація посилила інтенсивність культурних обмінів, зробила «прозорими» кордони для проникнення талантів, а результати творчості видатних митців стали доступними не лише певній культурі, до якої вони належать, а й здобутком усього людства.

По-третє, інформаційна глобалізація створює передумови для виходу національних культур за межі своїх локально-територіальних утворень. Завдяки

новим інформаційним технологіям різноманітні ідеї, символи, знання, вміння та практичні навички, накопичені тим чи тим етносом, отримують поширення в інших культурних світах, сприяючи формуванню у представників інших націй і народів більш точного уявлення про те, що собою являє та чи та культура, яку роль (часто унікальну) вона відіграє серед безлічі національних та етнічних культур тощо.

По-четверте, завдяки новим інформаційним технологіям людина глобального співтовариства отримала можливість ознайомитися з низкою артефактів, раніше недоступних людям індустріального суспільства почасти через відсутність можливості подорожувати світом і користуватися послугами знаменитих «сховищ» культурних цінностей, в яких зосереджена значна частина світового культурного спадку.

Сьогодні це стало можливим не лише завдяки розвитку та можливостям масового туризму, а й поширенню такого явища, як віртуалізація культури. Останнє дедалі частіше привертає дослідницьку увагу. Віртуалізація культури породжує своєрідний новий різновид культури – віртуальну культуру. Віртуальні музеї, віртуальні бібліотеки, віртуальні концертні зали, навіть віртуальні театри, які функціонують в Інтернеті, дають можливість ознайомитися з тим, що було створено в різних країнах різними митцями протягом століть. Це теж можна з упевненістю віднести до п'ятого позитивного аспекту інформаційної глобалізації, хоча й не настільки однозначного, на чому ми ще наголосимо нижче.

Сам термін «віртуальна реальність» вперше з'явився у США ще наприкінці 70-х років ХХ ст. і використовувався

насамперед для характеристики тривимірних моделей реальності. Згодом він вийшов далеко за межі комп'ютерних технологій. Так, сьогодні явище «віртуалізації культури» розуміється дослідниками як «процес зображення елементів культури засобами цифрового моделювання у сфері віртуальної реальності» [10, с. 84].

По-шосте, оцінюючи загалом позитивне значення інформаційних технологій (ІТ), варто відзначити, що досягнення у цій сфері дали змогу інтенсифікувати обмін не лише різноманітними товарами, а й новітніми ідеями, ідеалами, цінностями, художніми образами тощо.

Відбувається формування так званої *екранної культури*, яка значно розширює інтелектуальні можливості людини.

Найбільш ґрунтовно дослідження екранної культури представлено у працях українських дослідниць І. Зубавіної «Екранна культура: засоби моделювання художньої реальності (час і простір у кінематографі)» [3], в якій вона її виникнення пов'язує з одвічним прагненням людини заволодіти часом і підкорити простір, та Г. Чміль «Екранна культура: плюральність проявів» (2003).

Загалом екранна культура є наслідком інформаційного прогресу людства, оскільки забезпечує передавання світового соціокультурного досвіду мультимедійними засобами, що не могло не відобразитися на формуванні картини світу кожної людини, в якій починають домінувати загальнозначущі норми та стандарти поведінки та комунікацій.

Недарма дослідники називають екранну культуру культурою ХХІ століття, яка знайшла своє відображення і в дизайні побуту, одягу, техніки, автомобілів, і навіть у виборі породи домашніх

любленців. Загалом дослідник В. Головашин визначає екранну культуру як логічний, закономірний етап розвитку книжкової, писемної культури. Він наголошує в цілому на трьох основних етапах розвитку культури: етнічної, національної і масової. Етнічна (народна культура, фольклор) є усною, оскільки в умовах відсутності писемності саме вона стала основним засобом трансляції культурного досвіду. Наступним носієм кодів культури стала книга, а засобом її трансляції – освіта, яка, власне, у процесі соціалізації і формує вміння читати і писати. На сучасному етапі основним засобом трансляції масової культури стали засоби масової інформації, тому її тип можна визначити як екранний.

Відтак екранну культуру сьогодні можна визначити як культуру масову, формування якої також можна пов'язати з певними негативними наслідками, які впливають на традиційну народну культуру, зразки якої поступово і закономірно витісняються з активного вжитку.

Тому поряд з позитивними наслідками впровадження інформаційних технологій існують, як ми вже наголошували вище, й негативні.

По-перше, зростає небезпека маніпулятивного впливу нових інформаційних потоків на масову та індивідуальну свідомість, актуалізуються проблеми збереження та захисту інформації, виникають своєрідні інформаційні війни тощо.

При цьому варто наголосити, що не останню роль у цьому відіграє і таке явище, як «екранна культура», з якою дослідники пов'язують можливості формування міфологічної реальності. «Маніпулятивна «геніальність» цього сучасного способу формування міфологічного образу світу полягає в тому, що

людина не бачить штучності створених інформаційних повідомлень», що у свою чергу дає змогу ЗМІ не тільки міфологізувати культурні цінності, а й перетворюватися на засоби інформаційної експансії, позаяк міф надто важко раціоналізувати і довести за допомогою відомих засобів доказовості [2, с. 252–253].

В умовах домінування екранної культури, яка насамперед тісно пов'язана зі становленням кінематографа та телебачення, людина не лише починає відчувати себе частиною цілого – глобального. Некритичне ставлення до продуктованих масовою теле- та кіноіндустрією зразків призводить, з одного боку, до можливості нав'язування певних культурно-поведінкових стереотипів, а з другого – неправдивої інтерпретації тих подій, які відбуваються у світі. Останні можуть стати штучно сконструйованими, не кажучи вже про можливість їх інтерпретувати на користь того, хто їх виробляє або просто прагне перекрутити.

По-друге, нові глобальні інфраструктури генерують величезні можливості для проникнення інокультурних потоків крізь національні кордони. Підвищується інтенсивність, обсяг і швидкість культурних взаємодій, збільшується щільність соціокультурних зв'язків. Це у свою чергу прискорює процеси інтеграції та уніфікації, які на сьогодні не отримали однозначного трактування щодо своєї корисності. Так, дослідниця Н. Андрейчук у праці «Феномен глобалізації і проблема культурного розм'яття соціуму» констатує, що планетарний характер інформаційних процесів робить неминучим інтенсивний міжкультурний обмін, діалог культур, в результаті якого формується «ядро» загальнолюдської культури, що синтезує

конкретно-історичний, соціокультурний, релігійний та інший досвід різних народів і держав. Теоретично в цьому діалозі жодна культура не повинна претендувати на пріоритет, на монополію винятковості. На практиці така глобалізація культури відбувається у вигляді експансії західних культурних продуктів і зразків, що оцінюється як «культурний імперіалізм». Національні звичаї, церемонії, ритуали, форми поведінки, традиційні норми, цінності, які колись визначали фольклорне й етнографічне розмаїття людства, поступово відходять у минуле, позаяк значна частина населення окремих країн і регіонів засвоює нові культурні стандарти та практики життєдіяльності. У результаті «культурна палітра сучасного людства відверто блідне».

По-третє, інформатизація, з одного боку, сприяє інтеграції націй до світової культурної системи, розширенню культурних контактів між народами, активізує процеси міграції тощо. У свою чергу розширення та інтенсифікація культурних контактів поглиблюють обмін і взаємовплив різних культур. При цьому, з другого боку, країни із слаборозвиненими технологіями не можуть забезпечити не лише власне функціонування у світовому інформаційному просторі, а почасти й у межах власної території. Це пов'язано насамперед з проблемою технічного відставання. Хоча варто зазначити, що, можливо, не останнє місце у таких тенденціях займають і процеси, пов'язані із збереженням національної, інтелектуальної, культурної та мовної самобутності тощо.

По-четверте, і внаслідок третього, глобалізація порушує питання про конкуренцію та домінування в

інформаційному просторі тієї чи тієї культури, що відбувається сьогодні не лише на рівні найбільших медіаконцернів, а й між усіма національно-культурними ідентитетами – традиціями, звичаями, мовами тощо. «Сучасні електронні засоби масової комунікації істотно впливають на суспільні традиції – форми функціонування й збереження базових цінностей. Вони здатні надати тим або іншим локальним обрядам і традиціям загальнонаціональний характер. Саме з цією обставиною пов'язаний новий ступінь у розвитку національної культури в епоху рефлексивної модернізації. Національні традиції та обряди значною мірою деритуалізуються, уніфікуються й деперсоналізуються, поступово стають усе більш загальними й одночасно однаковими, зменшується ступінь їхньої розмаїтості» [6, с. 441], – констатують українські дослідники.

По-п'яте, у результаті глобального поширення інформаційних технологій порушилась усталена і загалом сформована традиційна трансляція людського досвіду і знань. Адже протягом багатьох століть інформація і знання передавалися через традиції, звичаї, культурні обряди, ритуали тощо. На жаль, сьогодні така роль відводиться новим інформаційним технологіям, які часто є стандартизованими та активно впроваджуються в усі сфери соціокультурного життя, включаючи науку, освіту, мистецтво, моду, розваги, дозвілля тощо, що уможливує розуміння інформаційної культури не лише як важливої, а й найбільш суперечливої складової сучасного глобалізаційного процесу. При цьому українська культура – унікальне явище світової цивілізації, бо вона розвивалася на перехресті культурних, інтелектуальних

і духовних потоків [4, с. 34–35], тому необхідно намагатися зберегти її найкращі традиційні зразки.

По-шосте, під час інформаційної глобалізації часто відбувається не лише поглиблення відмінностей на рівні культурного розвитку країн і народів, а й виникають нові форми нерівності, зокрема щодо можливостей представників різних соціальних груп, класів, націй та етносів отримувати доступ до інформації та передових інформаційних технологій. Це у свою чергу спровокувало виникнення такого поняття, як інформаційна відсталість або інформаційна бідність. Серед країн починають виокремлювати інформаційно бідні та інформаційно багаті: «Information rich and information poor nations». При цьому дослідники зазначають, що інформаційно бідні країни – це не обов'язково країни слаборозвинені в економічному відношенні, як приклад, наводячи Хорватію і Словенію. Насамперед це країни, в яких на рівні і керівництва, і кожного пересічного громадянина не до кінця усвідомлюється важливість інформації, володіння якою, як відомо, забезпечує володіння світом, тим більше сьогодні.

По-сьоме, інформаційно-культурна глобалізація порушує мовні проблеми в суспільстві завдяки активному насаджуванню інших мов, зокрема англійської, яка визначена на сьогодні не лише міжнародною мовою, а й мовою науки та технічного процесу.

При цьому дослідники зазначають, що значне поширення тієї чи тієї мови щільно корелює з роллю, яку відіграє нація у світовій історії. А, як відомо, «сила мови завжди пов'язана з економічною й технологічною могутністю нації» [6, с. 457]. Тому можна погодитися з

висновком українських дослідників, що стратегічним напрямом для розвитку культурної сфери має стати формування цілісного мовно-культурного простору, який буде ґрунтуватися на утвердженні української мови у всіх сферах суспільного життя, на забезпеченні присутності національного культурного продукту в належних обсягах на вітчизняному і світовому ринках [6, с. 467]. Водночас, звичайно, не забуваючи про «інтереси» й інших мов етнічних спільнот, які проживають на території полікультурних країн, враховуючи, що для них рідна мова також є одним із найважливіших ідентитетів.

По-восьме, віртуалізація культури, на думку дослідників, призводить до квазіреалістичності, що у свою чергу впливає на формування так званої квазікультури. Остання інколи створює повну ілюзію реальності, що загрожує екстенсивним розвитком естетичної свідомості, незатребуваності асоціативності, метафоричності, емоційної пам'яті, зниження здатності бачення.

Все це свідчить про суперечливий вплив інформатизації як такої на культурний розвиток суспільства та актуалізує необхідність поглибленого вивчення цього процесу.

Тому дедалі частіше дослідники наголошують на формуванні такого поняття, як «інформаційно-культурна глобалізація», яку на сьогодні розглядають на рівні економічної – за розміром і силою впливу на сучасну людину. «Знання про різні моделі матеріального споживання культури, способу життя (...), «розмивання» групових і культурних кордонів не може не впливати на сприйняття умов власного життя, формування потреб, мотивів, ціннісних орієнтацій людей (...)

можна говорити про дію на сучасну людину (...) інформаційно-культурної глобалізації» [9, с. 10], – зазначають дослідники у колективній праці «Населення і глобалізація».

Світова теорія та практика вивчення цієї тематики активно розвивається, стаючи дедалі затребуванішою в різних напрямках наукового знання. Тому розробкою цього поняття сьогодні активно займаються дослідники, розуміючи не лише невідворотність глобалізації, а й її тісний зв'язок з інформаційними технологіями, натиску яких неможливо протистояти в інформаційно-мережевому суспільстві.

Як відомо, формування нового поняття вимагає більш ґрунтовного підходу до його осмислення, що також можна визначити проблемним питанням, яке позиціонує необхідність дослідження взаємозв'язку, різних аспектів прояву та неоднозначного поєднання таких феноменів, як глобалізація і культура.

Тому пропонуємо власне визначення інформаційно-культурної глобалізації: це загальнопланетарний процес формування потреб, диспозицій, ціннісних експектацій, картини світу, стилю та способу життя, мотивів поведінки і діяльності людей, опосередкований розмиванням національно-культурних кордонів в умовах формування інформаційного суспільства та «суспільства знань», світових медіа та інших глобальних інфраструктур.

Висновки. Так, завдяки науково-технічному прогресу, який зумовив інтенсивний та відкритий інформаційний обмін, глобалізація посилила процес взаємодії різних культур. Сучасні електронні засоби зв'язку, можливість дистанційної освіти і масової інформації зробили можливим обмін культурними

зразками в найширших масштабах і з величезною швидкістю. В індустріально розвинених країнах ці процеси стали доступні багатьом громадянам. Люди в різних кінцях світу дедалі більше усвідомлюють, що вони живуть в єдиному мультикультурному світі, що вимагає не лише переоцінки теоретичних поглядів на глобалізацію, а й необхідність окреслення меж для вирішення практичних проблем трансформації, які постають перед культурами в умовах глобалізації, зокрема українською.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / пер с нем. Москва: Прогресс – Традиция, 2001.
2. Гулимова А. Н. Экранная культура как форма существования современной мифологии. *Знание. Понимание. Умение*. 2011. № 1. С. 252–256.
3. Зубавіна І. Б. Екранна культура: засоби моделювання художньої реальності (час і простір у кінематографі) / Акад. мистецтв України, Ін-т пробл. сучас. мистец. Київ: Інтертехнологія, 2006. 256 с.
4. Жулинський М. Духовна спрага по втраченій Батьківщині. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2002. 67 с.
5. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура / пер. с англ.; под. науч. ред. О. Шкаратана. Москва: ГУ ВШЭ, 2000. 607 с.
6. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
7. Курбатов В. И. Современная западная социология. *Аналитический обзор концепций: учеб. пособие*. Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. 416 с.
8. Мак-Люен М. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги / пер. з англ. Київ: Ніка-Центр, 2008. 392 с.

9. Население и глобализация: 2-е издание / Н. М. Ромашевская, В. Ф. Галецкий, А. А. Овсянников и др. Москва: Наука, 2004. 322 с.

10. Свищ І. Поняття процесу «Віртуалізація культури» як категорія наукового дослідження. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*: зб. наук. праць. Київ: Міленіум, 2004. Вип. XII. С. 83–88.

11. Современный философский словарь / под общ. ред. д. ф. н. В. Е. Кемерова. Лондон, Франкфурт-на-Майне, Париж, Москва, Минск: Панпринт, 1999. 1064 с.

12. Тоффлер Э. Третья волна. URL: <https://usic.at/upload>

13. McLuhan M. *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. Toronto: University of Toronto Press, 1962. 293 p.

REFERENCES

1. BECK, U. (2001). *What is Globalization? Mistakes of Globalism - Answers to Globalization*. Moscow: Progress – Tradition. [in Rus.]

2. GULIMOVA, V. (2011). Screen Culture as a Form of Modern Mythology Existence. *Znanie. Ponimanie. Umenie*. (Knowledge. Understanding. Skill.), № 1, pp. 252–256. [in Rus.]

3. ZUBAVINA, I. (2006). *Screen Culture: Means of Modeling Artistic Reality (Time and Space in Cinematography)*. Academy of Arts of Ukraine, Modern Art Research Institute. Kyiv: Intertekhnolohiia, 256 p. [in Ukr.]

4. ZHULYNSKYI, M. (2002). *Spiritual Thirst for the Lost Homeland*. Kyiv: KM Academy Publishing House, 67 p. [in Ukr.]

5. CASTELLS, M. (2000). *Information Ege: Economy, Society, Culture*. Moscow: HSE University, 607 p. [in Rus.]

6. KOZLOVETS, M. (2009). *The Phenomenon of National Identity: Challenges of Globalization: Monograph*. Zhytomyr: Publishing House of Zhytomyr Ivan Franko State University, 558 p. [in Ukr.]

7. KURBATOV, V. (2001). *Modern Western Sociology. Analytical Overview of Concepts: A Textbook*. Rostov-on-Don: Phoenix, 416 p. [in Ukr.]

8. MCLUHAN, M. (2008). *The Gutenberg's Galaxy: The Making of Typographic Man*. Kyiv: Nika-Center, 392 p. [in Ukr.]

9. ROMASHEVSKAYA, N., HALETSKY, V., OVSYANNIKOV, A., et al. (2004). *Population and Globalization: 2nd ed*. Moscow: Nauka, 322 p. [in Rus.]

10. SVYSHCH, I. (2004). Concept of the Process “Virtualization of Culture” as a Category of Scientific Research. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury* (Actual Problems of the History, Theory and Practice of Artistic Culture): Collection of Scientific Works. Kyiv: Millennium, Vol. XII, pp. 83–88. [in Ukr.]

11. KEMEROV, V., ed. (1999). *Modern Philosophical Dictionary*. London, Frankfurt am Main, Paris, Moscow, Minsk: Panprint, 1064 p. [in Rus.]

12. TOFFLER, E. *The Third Wave*. [online] Available at: <https://usic.at/upload> [in Rus.]

13. MCLUHAN, M. (1962). *The Gutenberg's Galaxy: The Making of Typographic Man*. Toronto: University of Toronto Press, 293 p. [in Eng.]